

Over bovenstaand onderwerp werd op 8 november 1974 door de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging in het kader van de najaarsbijeenkomst een vergadering belegd, onder voorzitterschap van prof. M. Bol. Voor deze vergadering waren ook niet-leden van de Vereniging uitgenodigd, met name uit de Vereniging van Beseigenaren. Dat er voor het onderwerp grote belangstelling bestond blijkt wel uit de grote opkomst van ca. 85 leden en belangstellenden en voorts uit de levendige en positieve discussie die op de inleidingen volgde.

Een samenvatting van de inleidingen en van de slotbeschouwing door de voorzitter volgt hieronder.

Samenwerking op het gebied van de plantsoenvoorziening op de Veluwe (C. J. Vos)

Op initiatief van de toenmalige Hoofdingenieur-Directeur van het Staatsbosbeheer in de provincie Gelderland J. Th. Overbeek, werd in 1969 een bijeenkomst belegd met beseigenaren en bosbeheerders van de Veluwe. Gesproken werd over mogelijkheden tot samenwerking om mede hierdoor het hoofd te bieden aan de problemen van bosbeheer.

De gedachte ging uit naar een drietal zaken, te weten:

- plantsoenvoorziening;
- uitbesteden van werk (zie hiervoor de bijdrage van H. Verheul);
- houtverkoop (zie hiervoor de bijdrage van P. H. Pels Rijcken).

In 1969 werd de gezamenlijke plantsoeninkoop ter hand genomen. Ter voorbereiding werden door een aantal deskundigen inleidingen gehouden over de problematiek. Hierbij bleek, dat bij de moderne wijze van bosaanleg, de kwaliteit en de behandeling van het plantsoen van doorslaggevende betekenis is voor het welslagen van de beplanting.

Het inschakelen van de grotere bestaande kwekerijen van bosplantsoen heeft voor het verkrijgen van dit plantsoen, grote voordelen; daar is immers de vakkennis aanwezig, die nodig is om volgens, vaak voor iedere boomsoort andere regels, goed plantsoen te telen. De goede kweekgrond en het klimaat van de streek waar de kwekerijen tot ontwikkeling zijn gekomen spelen hierbij eveneens een belangrijke rol.

De hogere eisen die aan het bosplantsoen moeten worden gesteld doen mede de kosten van kweken stijgen.

Met betrekking tot de afzet is de kweker dan ook steeds minder geneigd op eigen risico bosplantsoen te telen. Een planning van de plantsoenbehoefte geruime tijd tevoren is daarom voorwaarde om te kunnen rekenen op kwaliteitsplantsoen. Voor het verkrijgen van dit kwaliteitsplantsoen is een vorm van contractteelt noodzakelijk. Iedere vorm van contractteelt impliceert centralisatie. Incidenteel is dit nauwelijks uitvoerbaar. Deze overwegingen hebben geleid tot het instellen van de kring Plantsoenvoorziening Veluwe.

Uit de participanten werd een werkgroep samengesteld. Het Staatsbosbeheer stelde als participant ter beschikking de gespecialiseerde kennis en een secretariaat.

De gekozen werkwijze is als volgt:

- jaarlijks plannen de deelnemers voor de vier volgende jaren de plantsoenbehoefte;
- op basis hiervan worden daarvoor in aanmerking komende kwekers geïnformeerd;
- deze kwekers telen het gevraagde plantsoen volgens normen en condities zoals deze gelden voor het Staatsbosbeheer;
- de werkgroep oefent contrôle uit op de kweekmethoden;
- jaarlijks bestellen de deelnemers definitief het benodigde plantsoen;
- de bestelling wordt door de kweker bevestigd;
- de opdrachtgever regelt daarna zelf de afroep en het transport;
- de betaling geschiedt eveneens rechtstreeks.

De resultaten van deze samenwerking zijn zeker bevredigend. De aanvankelijke omzet van ca. 700.000 stuks planten per seizoen is intussen opgelopen tot ca. 1,3 miljoen.

De gezamenlijke bosoppervlakte van de participanten bedraagt ca. 30.000 ha.

Problemen zijn er nog wel met betrekking tot de kleinere bosbeheeren, welke bijna nimmer kunnen voldoen aan de gestelde voorwaarde mee te werken aan een planning voor vier jaren. Het ontbreekt de beheerder van de kleinere bosbezittingen veelal aan een goed inzicht in het gewenste beheer.

Als gevolg van de te verwachten verdere groei en de nodige verdere ontwikkeling is een nadere studie over de voortgang op langere termijn zeer gewenst. Van belang hierbij is inzicht in het te verwachten beleid van de Overheid met betrekking tot de samenwerking in de bosbouw.

Het doel van de kring Plantsoenvoorziening Veluwe n.l. het verkrijgen van hoogwaardig op aangepaste wijze geteeld en gesorteerd kwaliteitsplantsoen, is in dit samenwerkingsverband ongetwijfeld bereikbaar gebleken.

Een goed initiatief is voor verdere realisering en uitbouw zeker vatbaar.

Samenwerking op het gebied van uitbesteding van werkpakketten op de Veluwe (H. Verheul)

Na vier jaren ervaring kan worden gesteld, dat regionale samenwerking bij de uitvoering van boswerkzaamheden, door uitbesteding van samengestelde werkpakketten, mogelijk en nuttig is.

Het is gebleken, dat deze vorm van samenwerking voordelen biedt ten aanzien van het kostenaspect door gebruikmaking van voor het werk geëigende machines en de mogelijkheid tot het verkrijgen van geschikte (geschoolde) arbeidersploegjes.

De te verrichten boswerkzaamheden worden gesplitst in twee categorieën, t.w.:

a machinewerk, als bijvoorbeeld bodemvoorbereiding, takkenschuiven of kneuzen, systematische zuivering met slagmaaier, machinaal planten, wegonderhoud e.d. Deze werkzaamheden zijn zeer geschikt om middels inschrijving uit te besteden;

b handwerk, als bijvoorbeeld houtoogstwerkzaamheden, selectieve zuiveringen, het plaatsen van rasters e.d. Deze werkzaamheden moeten in ploegverband worden uitgevoerd en lenen zich derhalve minder goed voor uitbesteding door middel van inschrijving. Voor de uitvoering van deze categorie werkzaamheden zijn in het kader van de samenwerking een vijftal kleine aannemersploegjes - gemiddeld vier man sterk - regelmatig werkzaam. De uitbesteding vindt hier plaats door toewijzing van werkobjecten door de coördinator op basis van gemeten of, voor het betreffende werk opgestelde, speciale tarieven.

De samenwerking vindt tot nu toe plaats binnen een twaalfstal - in hoofdzaak grotere - bosbedrijven, gezamenlijk een oppervlakte van ca. 50.000 ha vertegenwoordigende, met een volkomen vrijwillige en willekeurige inbreng van werkzaamheden. Door de bereidheid van een negental grotere bosbedrijven is het destijds mogelijk geweest met deze vorm van samenwerking te starten. De groei is dus beperkt gebleven.

De coördinatie van de werkzaamheden en de bemiddeling bij de uitbesteding geschiedt tot dusverre door een voor dit doel aan de werkgroep Uitvoering

Werkpakketten gedeeltelijk beschikbaar gestelde technische functionaris van het Staatsbosbeheer. In aanvang is echter gesteld, dat dit een tijdelijk karakter moet dragen en dat t.z.t. de activiteiten moeten worden overgenomen door de beseigenaren zelf.

Om volledig tot het gestelde doel van samenwerking te geraken is een continuëring van de huidige werkwijze ongewenst. De beschikbare tijd van de coördinator is hier een te sterk beperkende factor. Om tot een verdere uitbouw te kunnen komen moet meer tijd aan acquisitie en voorlichting worden besteed. Er ligt hier een taak voor een "full time" technische functionaris.

Deze functionaris dient een gedegen technische kennis te bezitten en voorts op de hoogte te zijn van terzake geldende wettelijke bepalingen en de voorwaarden ten aanzien van subsidiemogelijkheden. De onderlinge binding beseigenaar-samenwerkingsverband moet worden versterkt door bepaalde garanties ten aanzien van de werkinbreng en het geven van meerdere bevoegdheden ten aanzien van het zelfstandig handelen door de functionaris.

De overheid staat welwillend tegenover het geven van steun. Hierbij wordt echter duidelijk gedacht aan hulpverlening aan een samenwerkingsvorm.

Problemen die dringend om een oplossing vragen:

- Hoe te komen tot een verdere uitbouw van de samenwerking?
- Welke vorm te kiezen bij de opzet van de samenwerking?
- Op welke wijze is aan de samenwerking een voldoende financiële onderbouw te geven?

Samenwerking beseigenaren bij de houtafzet op de Utrechtse Heuvelrug (P. H. Pels Rijcken)

Op initiatief van de Nederlandse Vereniging van Beseigenaren is opgericht de Werkgroep Houtafzet Provincie Utrecht. Deze werkgroep heeft voor het eerst hout van diverse beseigenaren op de Utrechtse Heuvelrug verkocht in het seizoen 1971/1972. Binnen de zogenaamde groep "Schaalvergroting Veluwe" bestaat sinds kort een Werkgroep Houtafzet.

Tenslotte zijn in de Achterhoek en in de Provincie Overijssel stemmen opgegaan om eveneens tot een bundeling bij de houtafzet te komen.

Ervaringen tot heden

Grotere beseigenaren met eigen, deskundige beheerder staan positief ten opzichte van een gezamenlijk beleid. Planning eindkap en dunning. Heeft overzicht over kwantum van zijn vellingsprognose gesplitst in diverse sortimenten (zaaghout - industrie hout - overig rondhout). Is bereid prijsafspraken te maken. Heeft neiging om zich ondanks het bovenstaande bij de afzet van het hout niet te binden.

Kleinere boscigenaar zonder deskundig beheer staat enigszins weifelend ten opzichte van een gezamenlijk beleid. Vellingsprognose ontbreekt. Is zeer geïnteresseerd in prijsvorming. Is geneigd ad hoc voorgenomen eindkap of dunning bij een Werkgroep in te brengen.

Houthandel is verdeeld. De handelaar die werkt met grote contracten heeft graag via een Werkgroep houtafzet de garantie voor een groter aanbod en laat dit in zijn prijs blijken. De handelaar die gewend is grotere en kleinere partijen van diverse producenten bij diverse afnemers te plaatsen stelt zich enigszins afwachtend op. Heeft bezwaar tegen de grotere deskundigheid bij de prijsvorming van de zijde van de boscigenaar? Vreest verlies van zelfstandigheid?

De scharrelaar vreest zijn ondergang.

De ervaringen tot heden overziende is een groei aanwezig. Weliswaar hebben stormen de zaak enigszins ondoorzichtig gemaakt. De grote hoeveelheid hout, gecombineerd met de rijkssubsidie maakte de neiging tot overleg en samen aanpakken groter.

Organisatievormen

De leden van de bestaande werkgroep houtafzet zijn beheerders van bosbezittingen in een bepaalde regio. Zij werken zonder een vorm van rechtspersoonlijkheid maar uitsluitend bij machtiging van de eigenaar of op basis van een "gentleman's agreement". Staatsbosbeheer doet als eigenaar intensief mee in de betreffende provincies.

Voordelen voor de boscigenaar

Samenwerking bij de houtafzet, hetgeen inhoudt: prognose van het aanbod liefst voor meerdere jaren, geeft de mogelijkheid aan afnemerszijde om in de bedrijven te investeren. Hoogst mogelijke prijs op de lange duur. Goed voorbeeld is de afzet van papierhout. Grote contracten leiden tot de hoogste prijs "af bos".

Perspectief

Groeien naar een samenwerkingsverband per regio. Regionale werkgroepen van gelijke structuur. De vraag is of voor een dergelijk samenwerkingsverband een rechtspersoon gewenst is.

Kosten verbonden aan de werkgroep zo laag mogelijk houden door efficiënte opzet en door gebruik te maken van de voorlichtende taak van de provinciale ambtenaren van het Staatsbosbeheer.

Kleine en zeer kleine boscigenaren moeten de mogelijkheid hebben om mee te doen met een gezamenlijke houtafzet door middel van een intensievere begeleiding, grotere boscigenaren kunnen deze intensieve begeleiding missen. De kosten per m³ zullen afhankelijk gesteld moeten worden van de mate van begeleiding.

Overwegingen

- 1 Voor vele bosbezittingen is de houtopbrengst nog steeds de voornaamste inkomstenbron. Deze bron komt veelal nog niet optimaal tot zijn recht;
- 2 de grote financiële problemen waar de boscigenaar mee te kampen heeft zullen alleen dan bij de Overheid blijvend gehoor vinden, wanneer de boscigenaren tot samenwerking bereid zijn;
- 3 het is de taak van de Nederlandse Vereniging van Boscigenaren om haar leden te activeren voor de samenwerkingsgedachte.

Slotbeschouwing (M. Bol)

Er is sinds een aantal jaren een daadwerkelijke, regionale samenwerking in de Nederlandse bosbouw van de grond gekomen. Een samenwerking op het gebied van:

- plantsoenaankoop, met nadruk op verkrijgbaarheid van kwaliteitsplantsoen;
- uitbesteding van werk en houtverkoop, met nadruk op direct geldelijk voordeel.

Deze samenwerkingsvorm is technisch mogelijk en ook zinvol gebleken. Praktijkervaring heeft dit uitgewezen. Dit is een constatering.

Volgend op deze constatering een vraag! De vraag of deze samenwerking voldoende fundament heeft om voor de toekomst gecontinueerd te worden. En het antwoord, ontleend aan de praktijksituatie:

Er is een verdere uitbouw van de samenwerking nodig in verband met de gewenste continuïteit en ter verkrijging van een maximaal financieel resultaat.

De huidige, prille samenwerking wordt bedreigd door het gevaar van stilstand, stabilisatie en dat betekent in feite verschraling en verdwijning.

Waarom bestaat dit gevaar?

- Men dient ten eerste niet te verheven, dat er bij sommigen nog aarzeling bestaat met betrekking tot de samenwerking in verband met bestaande, historische connecties en enige aarzeling met betrekking tot eigen posities binnen de beheerstaak. Verwacht mag worden, dat bij handhaving en groei van de samenwerking deze aarzeling allengs zal verdwijnen.
- Ten tweede verricht het Staatsbosbeheer bij de samenwerkingsvorm die we nu kennen in het algemeen, en gratis, belangrijke kernwerkzaamheden: secretariaten, coördinatie enz. Sommige deelnemers aan de samenwerking voelen zich in deze situatie wellicht niet onbehaaglijk; er is een mogelijkheid voor het oplossen van probleemsituaties (EHBO-functie) en verder gebeurt er veel buiten de samenwerking om. In feite betekent dat de stilstand, waarvoor in de voordracht en in de discussie gewaarschuwd is.

De vraag is duidelijk gesteld of de huidige vorm van samenwerking, waarbij het Staatsbosbeheer kernfuncties verricht, in de toekomst gewenst is in verband met de noodzakelijke groei. Deze vraag vloeit voort uit de opvatting, dat de samenwerking

primair een zaak van de particuliere boscijenaar dient te zijn en ook uit de onzekerheid of het Staatsbosbeheer op deze wijze wil, kan en mag voortgaan. (Eén der aanwezigen opperde uitbreiding van de bestaande vorm tot een projectbureau).

In algemene zin lijkt het bemoedigend in de Memorie van Toelichting op de Rijksbegroting 1975 te lezen, dat een intensieve technische voorlichting nodig is. En dat is een goede zaak, een grote steun, maar de vraag is of deze technische voorlichting zover kan gaan als nodig is voor een goede regionale samenwerking.

Concluderend lijkt het gewenst dat boscijenaren regionaal de principiële bereidheid tot samenwerking nog eens verwoorden (tijdens de bijeenkomst is een hoopvol signaal in deze richting gegeven) en dat het Staatsbosbeheer zich uitspreekt over de opstelling in de toekomst met betrekking tot de vorm van samenwerking.

— Als een derde en laatste gevaar, obstakel voor de groei van samenwerking is gesignaleerd het "feit dat de kleine bosbezitters moeilijk kunnen plannen", als gevolg van het ontbreken van een beheersrichtlijn.

Welke stappen zijn nodig om tot uitbouw van de samenwerking te geraken?

Er is tot uitdrukking gebracht, dat de regionale samenwerkingsvorm rechtspersoonlijkheid zou moeten hebben. Welke vorm deze precies moet aannemen zou onderwerp van studie op korte termijn dienen te zijn. Initiatief terzake zou genomen kunnen worden in de eerste plaats door de Nederlandse Vereniging van Boscijenaren en het Boschap. Voorts wellicht door de Vereniging Behoud Veluwe (regionaal), pas in de laatste plaats door de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging.

De samenwerkingsvorm zou bijvoorbeeld de stichtingsvorm kunnen zijn met een bestuur, dat is samengesteld uit deelnemers en een betaalde, deskundige functionaris, die kan optreden en handelen namens de stichting. Ook andere vormen zijn denkbaar. België kent bijvoorbeeld de coöperatieve vereniging. Van belang kan zijn, dat in verschillende regio's verwante vormen ontstaan in verband met eventuele samenwerking tussen regio's.

Een dergelijke samenwerkingsvorm zou van overheidswege gesteund kunnen worden:

— via de aangekondigde intensievere technische voorlichting;

— via directe subsidies aan individuele deelnemers, gericht op het opstellen van beheersrichtlijnen;

— via indirecte subsidie aan het samenwerkingsorgaan ter (gedeeltelijke) bekostiging van bijvoorbeeld de aan te trekken regionale functionaris.

Een ander deel der kosten zou uit eigen middelen betaald kunnen worden bijvoorbeeld via een stelsel van vastrecht en kosten per eenheid.

Het is van groot belang, dat boscijenaren nu initiatieven terzake nemen. De Memorie van Toelichting werpt u, dacht ik, de handschoen(en) toe: intensievere technische voorlichting wordt in uitzicht gesteld, daarnaast wordt gesproken over samenwerkingsorganen met rechtspersoonlijkheid en over gemeenschappelijke functionarissen.

Mijns inziens is nog de opmerking op zijn plaats, dat de Memorie van Toelichting - gelukkig - veel nadruk legt op de houtafzet. Uwerzijds zou ook de samenwerking bij de uitvoering van boswerkzaamheden en bij de plantsoenaankoop dienen te worden beklemtoond.

Tenslotte nog een opmerking mijnerzijds, een aspect dat ik door tijdgebrek niet in discussie heb kunnen brengen. Het aspect van intensievere samenwerking op langere termijn, ook op het volledige beheersgebied. Een aspect dat mijns inziens noodzakelijk bestudeerd dient te worden, om maximale financiële resultaten te boeken. Daarbij dient ook te worden bezien of de uitvoering van boswerk, met inbegrip van bosexploitatie, opwerking en verwerking gezamenlijk door de boscijenaren zelf ter hand kan worden genomen. In ieder geval lijkt het uit velerlei hoofde (ik kan daar nu niet gedetailleerd op ingaan*) van belang, dat tenminste in één regio één (Staatsbosbeheer) of enkele grote bosbezitters zelf activiteiten terzake blijven ontwikkelen.

Dit aspect breng ik ter sprake om te bevorderen, dat een beleid inzake samenwerking op korte termijn, een goed beleid voor samenwerking op lange termijn niet zal blokkeren.

*) Zie ook: Bol, M., en D. Sikkel. 1969. Werkpakketten, middel tot schaalvergroting. Ned. Bosb. Tijdschr. 41 (10/11): (302-307).